

Cele două portrete

În acești doi ani care au trecut am avut diferite ocazii să vorbesc în public, la radio sau la televiziune și de fiecare dată am simțit nevoia să povestesc faimosul mit al peșterii din cartea a VII-a a Republicii lui Platon. Aici este imaginată o situație pe care comunismul a confirmat-o cu o prospetime întru totul pe măsura geniului lui Platon. În această alegorie este vorba despre „omul nou” confruntat cu spectrul eliberării sale: este el dispus să renunțe la exercitiul întunericului pentru a ieși la lumina uitată sau neștiută?

Să ne imaginăm o peșteră, spune Platon, ai cărei locuitori sînt tintuiți pe scaune: ei au minile, picioarele și grumazurile legate, în așa fel încît privirea lor este mereu atînită pe peretele din fund al peșterii. În spatele lor, nevăzut și neștiut de ei, arde un foc și felurite obiecte, mișcate fără încetare în spatele focului, își aruncă umbra pe peretele pe care cade privirea prizonierilor. Singurul „lucru” pe care acestia îl văd și în a cărui „realitate” cred este, deci, umbra. Să presupunem că la un moment dat oamenii acestia sînt dezlegați și atunci ei pot să constate că realitatea umbrei era înșelătoare, adevărata realitate fiind a obiectelor vizibile în lumina focului. Să presupunem de asemenea că la un moment dat unul dintre locuitorii peșterii găsește ieșirea din peșteră și descoperă cealaltă lume, a soarelui și a obiectelor vizibile în lumina soarelui. În prima clipă el nu vede nimic, apoi treptat descoperă că realitatea adevărată nu era nici aceea, a umbrelor de pe peretele peșterii, nici a obiectelor palide plimbate la lumina fo-

cului, ci aceea a conturilor ferme văzute în lumina supremă a soarelui. El se întoarce în peșteră pentru a le spune celorlalți că lumea în care au trăit nu este lumea adevărată, că viața lor, obiceiurile lor, felul lor de a privi și de a înțelege nu au fost nici o clipă adevărate. Că adevărul nu se află în peșteră, ci afară, la lumină. Finalul alegoriei: purtătorul acestui mesaj sfîrșește prin a fi ucis de către cei cărora le contrariase obiceiurile, mentalitatea, viața.

Lucrul teribil care se petrece cu noi după cîteva decenii de comunism este că ne-am interiorizat psihologia și gîndirea închisorii și a peșterii. Ne privim lanțurile cu tandrețe, iubim pereții peșterii, lumina incertă și umbrele pe care ea le proiectează. Refuzăm să ieșim afară, la lumina tare a soarelui. Avem un rege care a fost izgonit de extraterestrii comunisti, devenind un simbol al libertății noastre pierdute. Refuzăm să-l regăsim, ca pe un simbol al libertății noastre regăsite, și alegem cu ochii închiși pe unul dintre extraterestrii care ne-a furat libertatea și a izgonit dintre noi simbolul libertății noastre. Deci alegem cu ochii închiși nelibertatea, votăm pentru rămî-nerea în peșteră.

Avem puse alături, două portrete, al-doma scenei în care Hamlet, exasperat de orbirea mamei sale, îi pune acesteia în față portretele celor doi frați: unul este tatăl lui Hamlet, regele înlăturat de pe tron de unchiul lui Hamlet, care-și otrăvise fratele în ascuns:

„Priveste-acești portret și-acestălalt,

Cît farmec, vezi-l, e pe chipu-acesta:

O-ntruchipare și-o plăsmuire,
De parcă zeii totți și-au pus pecetea
S-arate lumii ce-nsemnează-un om.
Acesta fost-a sotelul tău. Și-acum
Priveste-l și pe celalt: ca neghina-1
Ce crește-n spicul-frate și-l usucă.
N-ai ochi? Ai fost în stare să cobori
Mărețul munte dătător de viață
Și să te-nfunzi în mlastină? N-ai ochi?
Ce fel de cumintenie-i aceea
Ce te-a-ndemnat să treci de la acesta
La celălalt? Desigur, ai simțire;
Altfel nu te-ai mișca. Dar simțul tău
Lovit e de dambla. Nici nebunia
Nu poate rătăci-n așa măsură.
Nici simțul nu-i robit pînă-ntr-atît
De nebunie, cî păstrează încă
Putința de-a alege și-osebi!
Ce demon fost-a cel ce te-a-nșelat,
Și te-ai jucat cu el de-a baba-oarba?
Ochi fără simțuri, simțuri fără văz,
Auzul fără mîini și văz, mirosul
Lipsit de toate: — un singur simț întreg,
Beteag de-ar fi și totuși n-ar putea
Da-n gropi așa”.

În piesa lui Shakespeare, faptul că actualul rege, unchiul lui Hamlet, nu are legitimitate, că el a acces la tron prin crimă rămîne un fapt ocult: numai el și Hamlet știu de crimă și știu că regele actual al Danemarcei este lipsit de legiti-

Gabriel Liiceanu

Articol preluat după revista „22”
din 17—24 ianuarie 1992

(Continuare în pag. a 3-a)

(Urmare din pag. 1)

mitate. Lucrul teribil care ni se întâmplă nouă este că la noi crima s-a petrecut în văzută lumii întregi, în plină zi, pe scena mare a istoriei. Regele a fost trimis în exil de extraterestrii care ne-au invadat. De atunci s-au scurs exact 45 de ani, 45 de ani în care am stat în pesteră legați de scaune și clipă de clipă ni s-au perindat prin fața ochilor aceleași imagini, în aceeași înlanțuire mincinoasă (aceasta era „istoria” noastră), aceleași chipuri de extraterestri prezentate în ipostaza de „salvatori”. am ascultat clipă de clipă aceeași melodie, care s-a infipt în noi și pe care o fredonăm și acum fără să vrem clipă de clipă, așa cum reproducem aceleași vorbe pe care extraterestrii ni le-au picurat în urechi vreme de 45 de ani la radio, în ziare, la televiziune, în sedințe, la mitinguri. Și când, după 45 de ani, ni se pun în față cele două portrete — al regelui izgonit și al invadatorului izgonitor (care între timp se închină și sărută icoane) — noi îl alegem cu ochii închiși pe acesta din urmă, pentru că pesteră în care am fost cîndva azvîrliti să-și capete legitimitatea pe care n-a avut-o niciodată. Iată de ce spuneam

că de-abia acum am aflat cu adevărat ce a fost și ce este comunismul, de-abia acum cînd îi putem măsura în liniște efectele: comunismul lasă în urma lui o societate perversă în care bolnavul își votează boala, condamnatul, condamnarea, cel băgat cu forța în pesteră, peretii peșterii și umbrele mișcătoare de pe pereți: comunismul lasă în urma lui o societate în care, prin referendum, se dă legitimitate celui care l-a otrăvit pe rege și se scuipă, legitim, pe mormintul regelui otrăvit.

Spaima cea mare a actualilor conducători din România este generată de lipsa lor de legitimitate. Între mascarada care a precedat alegerile din 20 mai 1990 și referendumul la care a fost propusă absurdă votare în bloc a unei Constituții necitite și neînțelese se întinde un timp al ilegalității de fond. Strictă legitimitate în sens istoric și juridic nu are decît acela care a fost izgonit de pe tron fără consultarea poporului, prin abdicare forțată, sub presiunea unor oameni care puseseră mîna pe țară prin falsificarea alegerilor și avînd în spate trupele sovietice. Poporul român de astăzi nu mai are, desigur, decît puțin în comun cu poporul care, în urmă cu 45 de ani, a

asistat la această dramă națională. Cel mai multi dintre noi, cei de astăzi, erau copii pe atunci sau nici nu se născuseră. Tocmai noi am constituit cele două generații ale prizonierilor din pesteră lui Platon. Și în vreme ce în celelalte țări din Est invadate de extraterestrii ultima generație începea să se miste și căuta ieșirea spre lumină, în pesteră noastră, sub Ceaușescu, flacăra focului scădea, privirea noastră devenea tot mai fixă, umbrele care ni se perindau prin față erau tot mai sterse. A vrea să obții legitimitate în asemenea condiții, a utiliza reflexele și febra unui popor îmbolnăvit, a-i administra nu leacuri ci droguri menite să-i ridice febra, a-l dezinforma în continuare și a-l ațîța prin faimoasa televiziune liberă împotriva celor care-i doreau și-i puteau oferi vindecarea este neîndoielnic o nouă mîrsăvie istorică. Un electorat dezinformat nu poate conferi legitimitate. Un om nu alege cu adevărat decît cînd alege în cunoștință de cauză. Rezultatul alegerilor este neavenit cîtă vreme campania care l-a precedat este incorectă. Un referendum este nul cîtă vreme pregătirea lui, bazată pe o corectă informație istorică, este inexistentă.

Ce va urma? Nimic, pesemne. O istorie nu se hrănește la tot pasul din miracole. Se va întâmpla pesemne ce este firesc să se întîmple. Pentru că mai aproape de noi decît spectrul celui otrăvit este mîna deprinsă să toarne otravă în ureche.